

**BIBLIOTECA
CULTURII
AROMÂNE**

www.proiectavdhela.ro

Gheorghe Vrana

**MATILDA CARAGIU
MARIOȚEAU
,
ȘI
POEZIA POLIMORFĂ**

Poezia arhetipală.

Cându adhyivăsești ună dealihea poezie ș-nu ună pseftă, di aradhă, easti ca atumțea cându ti cheri tu unu agiocu di yilii. Unu alitheu poetu undzești cu Proteu iara opera a lui cu unu labirintu. Calea câtră suflitu la ună ahtari poezie, câtră thimeal'ili a l'ei easti împlinâ di piricl'iu. Ama cara vrei si-adari critică literară ti poezie duchești că piricl'iu acreaști- că țe va si-astăsești un textu pri frândzâ ți va amintă tu soni ună bană ahoryea. Ti-ntreghi ți va ricunoască poetulu ti cari ai scriatâ ditru fluminlu di idhei și imagini, ma ti-ntreghi ș-ți va ricunoști tini di ațeali scriati după ți va treacă chirolu.

Ahtări minduiri îni mi-aplucusescu tora anda închisescu nâpoi si-așternu pri frândzâ ți va ti poezia ali Matilda Caragiu Marioțeanu.

Vărnă oară un textu criticu nu easti scriatu ti daima. Easti multu ghini cunoscută analiza ți u ari adrată Marian Papahagi ti textili riscrati al Eugen Lovinescu și la alță scriitori. Marian Papahagi acăță torlu al Gianfranco Contini, ațelu „maestru” ti critica variantistică (a variantiloru – la cama multili turlii di scrieri), și scoasi tu padi tamam aestu sinur ama ș-hari a textului.

Ma cama ghini s-nâ turnămu la thema ți nâ u aleapsimu.

Tu textulu *Poezia armânească anamisa di tradiție și modernitati* prezentatu Constanța tu anlu 1998 la simpozionlu *Dănăsearea a vlabiloru tu Balcani* dzățeamu, cându zburamu ti poezia ali Matilda Caragiu Marioțeanu că ațea ți mi ciudisi prota ș-protu tu cartea-l'i *Di nuntru și-di nafoară*¹ easti limba, di-ună limpidzâmi paraxinâ. Dzățeamu tutunâoarâ că aestă limbă, ea singură, ti pimdzi la ună „atmosferă di transparență metafizică.” Aestă limbă, incl'ideamu io, țâni di-ună ahândoasă latinitati.

Potu s-hiu întribatu ți ligătură easti anamisa di agioclu di yilii ti cari zburamu tu ahurhită și limpidzâmea a limbălei? Nu easti, vahi, și-ună încuntrari anamisa di idhea di labirintu, di poezia polimorfă, proteică și-aestă limpidzâmi? Apandisea va yinâ singură cu aradha, pistipsescu io, di prezentarea ți va u adaru cama-nghiosu.

Marili poetu americanu T. S. Eliot (nai ma europeanlu poetu americanu) adră ună cuvendă maxus ti conceptili poezie majoră și poezie minoră. Victor Ivanovici u thimisești aestă cuvendă tu eseulu „Doauă masti ti simbolismulu balcanicu: George Bacovia și Costas Karyotakis.”² Ti minduita alu Eliot am zburâtă ți va la țercl'iulu literaru Ioan Cutova. Idhea cama importanta la Eliot scutea tu padi că la poezia majoră, opera easti tu prota thesi și nu poeziili luati ahoryea. Poetlu easti minduitu ca microcozmulu. Opera easti ea işiși ună metaforă iara poetlu easti ca ună yilie ți u în yilicești aestă metaforă. Poetlu majoru lu traduți metaforicu macrocozmulu.

Putemu si-adăvgămu noi că poetlu majoru easti ca omlu alu Protagoras – ună misură la tuti lucrili, la ațeali ți suntu după turlia cum suntu și la ațeali ți nu suntu dupu turlia cum nu suntu.

Poezia minoră easti ligată di parti ș-nu di întregu. Poeziili minori suntu ațeali poezii antologabili ți băneadzâ pritu eali işiși. Cara s-băgămu tu isapi ună ahtari minduită, poezia simbolistă easti ună poezie minoră. Ea easti ună poezie antologabilă, ți s-va un întregu. Ună ahtari poezie esthetică, muzicală, angreacă ma multu di operă. Poezia simbolistă poati s-hibă hiptă tu antologii tamamu trâ idheea că easti minduită ca ună poezie capodoperă.

Nu adraiu aestâ cuvendâ maxus ti conceptili „poezie majoră” și „poezie minoră,” ama ti noima filosofică și esthetică ți si-aleadzi di-tru eali. Ma cuvenda u adraiu și ca si scotu tru padi unâ minduită (viziuni) dhyeafurâ, cându unu poemu adunâ tu nâsu potențialu, virtualu, tută opera.

Ași s-fați la Matilda Caragiu cu poemlu *Dhyeată ti hil'i-mea*:

Hil'ea-ni, vruta-ni

Ți nu ti feațiși ni Yramusti

ni Samarina

ni Hrupișt

ni Pirivoli

Ți nu biuși ni apâ adusâ cu ghiumili

di la Dolța

di la fântâna alu Bucuvală

di-tu trâpiclu ali Veryini

Ți nu știi ți va s-dzâcâ

ni nelu di Aryos

ni pitâ tu sinii, cu circhelu coaptă,

ni dzamâ di pâni,

di dadâ armânâ adrată,

ni bucuvală dulți

și niți cașu cu umtu

Ți nu ai bâșatâ mânâ di omu aușu

di papu

di mumi tiñisiti

cu mânili hrisusiti

Ți nu șidzuși ascumtă, s-ț-aducâ isusitlu

Ți nu ti-adrași-nveastă fârâ si-lu știi bârbatlu

Ți ni câ știi ți easti ocl'iul cându algheaști

di ahâtă aștiptari

și di ahâtă vreami...

Hil'ea-ni, birbicusă-ni,

zbuldzlu a meu di neauâ

ocliu di mârdeauâ

peru di aruseauâ

truplu di-aluneauâ

boați di pirdhyeauâ

Țâni-ni, țâni mâna-ni...

Aestu poemu ari noima ș-harea a lui esthetică, bana a lui ahoryea, ma nâ dizvâleaști și unâ tehni ascumtă, unâ poetică. Aflămu unu universu poeticu dispul'eatu di metaforă, iu sugestia easti di prota simasie și-amintă unu lirismu filosoficu.

Aflăm tutunôarâ și-unâ epică șcortă, concentrată, ți si-ncl'idi cu unâ învițatură. Easti zborlu ti duhlu gnomicu ți lu aflămu tu multi di poemili ali poetă.

Di-apoia, tu idyca poezie, videmu unâ apologie a zborlui. Poeta ari mirachi si scoatâ tu padi

ațeali zboară mușati și angricati di nedzu. Ti ciudie easti că poeta adară unâ apologie a zborului ma tutunâoarâ și si-aleapidâ di zboru. Zborlu nu easti duri. Avemu aoa, dininti, unâ tehni apofatică. Ași cum teologlu lucrează cu negări ca si-armână tu soni mași cu Dumnidzălu, cari easti naparti di ițido ligătură a mintil'ei și-a ducharill'ei – poeta li-aspuni prota zboarâli, di-apoia li l'ea azvarna ca si-armână tu soni cu Zborlu. Easti unâ dramă aoa ma și-unâ alithea căftari. Poeta lu caftă zborlu di-tu ahurhită (primordialu), ațelu zboru arhetipu.

Tuti aesti mi pimsirâ s-pistipsescu ti *Dhyeată ti hil'i-mea* că easti un poemu arhetipu și li-adună tu nâsu tuti hărli estetici și filosofici și li virsă poeta tu opera-l'i.

Ma așa cum dzăteam iuva ma-ndzeană, aestu poemu ari bana a lui ahoryea și harea a lui. Li thimisescu tora ațeali și le-am dzăsă aoa și-un chiro.

Dhyeată ti hil'i-mea easti unâ 'mpliteari di colocivalu, narativu și liricu, di nostalgie și niputeari. Dada și-u acl'eamă hil'ea-l'i ca s-l'i aspună unâ lumi di-tu zămani și tora ari tricută naparti di-andzari. Easti unâ soi di retrospectivă. Dada și-u călisești hil'ea-l'i si xanabănează deadunu ațeali arhetipuri nicunuscuti niți di hil'i și-vahi niți di adhyivâsitoru. Ași, dzăteamu io, si-adară și-unâ ligătură cu adhyivâsitorlu și u creăști ambiguitatea.

Dzăteam că lirismulu yini di-tu sugestie iara ațeali di-tu soni zboară „Țâni-ni, țâni, mâna-ni...” suntu dipu prozaici cara va li mutrimu singuri. Ma cara va li ligămu di-alanti stihuri, va si-aumplă di noimi și sugestii niminduiti. Metafori aflămu mași tu stihurli folclorici cu unâ aopsi cama 'nviel'eată: „Hil'ea-ni, birbicușă-ni,/zbuldzlu-a meu di neauâ/ocl'iu di mârdezeauâ/peru di aruseauâ/truplu di-aluneauâ/boați di pirdhyeauâ.”

Aesti stihuri canda vor si-u xanacurdhisească ațea aradhă edenică chirută. Stihuri și suntu și mirachi și ponu.

Tu poezia comentată nâ si-aspuni canda unâ imagini di Patericu iu tradiția yie treați diunâoarâ, fărâ vârnă mesageru, di la maestru la discipolu. Zboarâli nu suntu duri. Pulitipsirea (civilizația) bizantină, di cari țân' și Armânil'i, nu si-nthimil'eadză pi principiulu *sola scriptura*, ama pi comunitatea di vreami a pistimeñiloru tru Hristo. Ași, mâna yini ca unâ vlyuiseari; unâ tradiție întregă treați di la dadă la hil'i pritu gestu. Easti ca una înyilicari la ațea și si-adară anamisa di plimatico (duhovnic) și ipiretu (discipolu, ucenicu). *Dhyeată ti hil'i-mea* easti ca unâ micro-tragedie și si-astindzi tu tățeari ș-harauă.

Poezia Gnostică

Prota avemu tradiția a pârâvuliiloru di-tu avuta și mușata literatură armânească. Di-apoia s-nu agârșimu că literatura cultă armânească apârneaști cu *Pârâvuliili* alu Mihail Boiagi tipusiti tu avdzăta a lui *Gramatică Armânească Ică Macedonovlahă* și își tu migdani tu anlu 1813 Beșli (Viena). Nicolae Batzaria și-l'i acl'imă fabulili a lui cu oamiñi, cum li dzăsi inspiratu criticlu literaru Hristu Căndroveanu, tutu *Pârâvulii*. Aestu duhu a pârâvuliiloru lu aflămu și adză la mulță scriitori armâni contemporani. Dzăteamu io iuva că ațelu cama avdzătlu scriitoru ti Macedonia Romană easti Fedru – nai ma marli fabulistu latinu. Nu easti vârnă pirifañi protocronistă, vrui mași si-aspunu că aestu duhu a pârâvuliiloru țâni di vetea a noastră ascumtă, ama țâni și-di avuta cultură greco-romană, și u clirunumsimu noi, Armânil'i. La Mihail Boiagi easti dipu limpidă ligătura a pârâvuliiloru a lui cu fabulili alu Esop. Secolu tu cari Esop si-alinceaști tu veacl'ea cultură elină easti secolu ali poezii gnostică. Ninti di alincirea alu Esop,

poezia elină lirică și epică avea scoasă tu padi yișterili a l'ei avdzâti pritu Omirlu și Hesiodlu, Pindarlul și Sappho. Secolu alu Esop u avea tu prota thesi mirachea ti morală și-ti învițatura practică. Esoplu u cultivă proza și-nu poezia. Elu easti ună soi di precursoru ti proza elină și evropeană. Fabula greacă, cum bângămu oară, easti ligată prota di proză. Și tutunâoară, thimesescu aoa câ di nai ma marea simasie ti fabulă eara averlu (alitheia) și-nu esthetică. Cama amânatu, cându fabula va si-adară tu stihuri, ea nu va și-lu cheară ațelu spiritulu narativu și-ațea axie practică. Cu treaca a chirolui, fabuliștil'i u-nchirdăsescu mirachea ti esthetică.

Literatura gnostică armânească ți u thimisiiu ma-ndzeană, ari harea a l'ei esthetică, ma aopsea-l'i easti didactică. Aestă literatură didactică (tora niheamă învicleatâ) și-ari adeptâl'i și-tu dzuua di adzâ. Îlu thimisescu aoa Toma Babu și Victor Ceara (ma psănu). Ama adzâ si scrii și-ună altă literatură gnostică, ma aleaptă, ti cama mari interesu, ți u aflămu la Mihali Prefti, Ilia Colonea, Dina Cuvata, Vangheli Dzega etc. ș-nu tu soni la Matilda Caragiu Marioțeanu. Aestă poezie gnostică ari ună hari esthetică ma și-ună filosofică. Estheticu, poeziili suntu cama lucrati și-nu potu s-nu adaru ună ligătură cu poeziili epigramatiți. Epigrama și-u ari și ea tradiția a l'ei avută și bana a l'ei multu lungă.³ Cunuştemu epigrama di-tu secolu VII ninti di eta a noastră. Si scriară epigrama pân tu eta bizantină, ma și-pân tu secolu XVII eta a noastră.

Aesti epigrama avea multi di multi formi. Avemu epigramili heroiti - ațeali îngrâpseri solemnii și li-aduțea aminti alumtili și anichiserl'i. Avemu epigramili tu cari si-acl'ima și si-alâvda vârnul dzeu (ca la Simonide, Sappho, Arhiloh, Platon etc.). Suntu di-apoia epigrama ti bana ti cathi dzuuă (cum si-adară tu eta elenistică) etc. Ma suntu și epigramili filosofici, pri cari n-arcămu noi tora intereslu. Naparti di aesti formi easti țiva și li leagă tuti aesti epigrama. Tuti au idyiu stilu, suntu multu șcurti (doauă-doisprâdzăți di stihuri). Suntu lirici și multu di multu pilchisiti. Axia aiștoru epigrama agiumsi multu ndzeană tu eta elenistică și romană a literaturil'ei grățești. Maxus axia aiștoru epigrama acriscu multu pritu Calimachos, tu chirolu a țercl'iului literaru di nisia Cos.

Tora, după ți u feațimu aestă paranteză, s-nă turnămu la literatura armânească și maxus la poezia gnostică ali Matilda Caragiu Marioțeanu.

Gnomil'i eara minduiți ca niscânti di duhurl'i și bâna nuntru a loclui și avigleă yișterili a lui ascumti. Dzâțeamu aoa și-unu chiro câ tu poezia *Câpăchi di ocl'i* aflămu unu modelu ontologicu ti spiritulu gnosticu ali poetă:

.....

Amirârili, parâdhisu

cu sori și cu luțefiri

harei vecl'i și nali

încapu, sta nicârtiti

după câpăchili a tali.

Li-ncl'idz, sinduchi ascumti

di tini mași dișcl'isi

și-haraua tut-a tauă-i!

O, vlyuisiti pleoapi!

.....

Prota, poezia gnostică ali poeti si-aleadzii pritu characterlu a l'ei apoftegmaticu (sentențiosu).

Tu *Datlu* poeta adară unâ filosofie ti harea dhurusiță di Dumnidză cari vârnâoarâ nu s-l'ea tu nâpoi:

.....

O Dumnidzale, tată!

Nu poț si-ni l'ea nâpoi

ațeauâ țî ni-ai datâ,

câ-i lucru avutu

elu, DATLU!

Aesti di-tu soni stihuri asună ca-unâ apoftegmâ (sentință, maximă). Canda easti unâ inscripție pilchisită tu cheatrâ tu vecl'iulu chiro.

Tu *Praguri* aflămu unâ epică șcortâ, filosofică țî si-ampliteaști cu nostalgia lirică dupâ ligătura chirutâ cu cozmulu. Iara tu soni, nâpoi unâ apoftegmâ:

Țî ghini eara

câ tendili di vârnâoarâ

nu-avea praguri:

nu puteai s-ti-ncheadiți

nu știaî cându ești nuntru

cându ești nafoară...

Caplu și-mintea

puteai s-li-alini

până la țeru.

Țiva nu ti-agudea.

Eara... altuțiva!

Earai ca pul'il'i azburători

mași Dumnidză și-niori.

Tora... praguri,

praguri soi di soi:

di udadz

di sali, di sâliță

di casi

di biseriți

di stati

di minduiri...

Praguri.

Praguri, praguri.

.....

Tu *Giocu Șuțatu* poeta adară unâ filosofie a bârnîloru tu unâ epică multu concentrată țî easti pitrumtâ mutu subtilu di ironie, iara apoftegma ari și-unâ achicâseari morală.

Unu chiro:

ficiurițl'i si-agiuca

și-nsârea

tinirl'i arâdea

și s-bâșa
(arșini mari, ascumta !)
măril'i trâdzea vârnâ oară corlu
și șidea di mutrea...

Astâdz:
ficiurițl'i nu si-agioacă
(câ nu au chiro)
tinirl'i nu-arâdu
(câ nu au chefi)
nu s-bași
(câ lâ-i frică)
și-ma mârili si-agioacă
tamam ca ficiurițl'i
cându si-agiuca...

Tutu tu unâ epicâ multu concentrată, poeta nâ aspuni, unâ istorie morală, antinomică ți s-bitisești
tu unâ apoftegmâ tragică, canda aruptâ di-tu filosofia stoică:

Tuț suntu buîi
și tuț ní-nsaru într-agiutoru
cu dzâca
cu mintea
cu fapta...
Ari și-niscântâ
ți mi-agiutâ ta s-moru
plântândalui ahândosu
până la osu
câțutlu
ta si-ni hibâ ma lișoru.
Mași câ mini nu lâ caftu agiutoru
ni dzâca
ni mintea
ni fapta
ni câțutlu
ta si-ni hibâ ma lișoru.
Câ mini voi s-moru
singurâ
fârâ agiutoru.

Doru di banâ

Multu aleaptâ easti tehnea a poetălei ți u uflisești tu poezia *Zvici*. Prota entipusi easti câ adhyivăsești unâ istorie banală ti zvici cându ma lirică cându ma prozaică, ama aestâ istorie easti mași unu pretextu ti poetă ca si scoată tu padi ațea filosofie negativă ti zboru. Aoa andâmusimu unâ di apoftegmili ți angreacă nai ma multu.

Ari zvici și zvici:
ari ți suntu subțări
ca hirlu di iarbă
i ca frândza di misur
ți tal'i și –dischicâ
fața alb-aroși ali Evâ...

Ari și-ți suntu di vini
cu tehni-implâtiti
ți tal'i și dischicâ
și sapâ și-lu seamnâ
loclu di trupu uminescu...

Ari zvici și zvici:
câti unu hiru
câti doauâ
câti dzați
ți tal'i și-dischicâ
ți sapâ
ți ardu
ți seamnâ...

Ma vârnă di eali
nu tal'i, nu dischicâ
nu sapâ, nu ardi
nu seamnâ
cumu tal'i, cumu dischicâ
cumu sapâ, cumu seamnâ
cumu vatâmâ
ZBORLU.

Apoftagma easti dipu încl'isâ iara noima-l'i easti unâ singurâ și apitrusitoari. Altâ oară aflămu apoftegmi discl'isi iu noimili nu suntu dipu limpidz.

Tu *Mardzini* easti niheamâ anapudha. Aoa apoftagma di-tu soni „Lumea...nu ari mardzini!” fu ea unu pretextu ti poetâ ca si-adarâ filosofie ti ma multili ipostazi a omlui ș-ti aradha a lumil'ei. Și di-tu aestâ epicâ șcortâ si-aleadzi unâ noimâ moralâ.

Unâ moralâ dipu limpidâ aflămu și-tu *Fricâ*:

Cându earamu nîcâ
nî-eara fricâ
di bubuliți
di șoarîți
di puriți
di yerni
di orni
...
di-ațelu c-un-cioru !

Di iți s-mină,
câ ari i câ nu ari
cicioari...

Ghini ma tora
ni-u frică
di yenlu* ți ari
mași doauă picioari!

Poezia apoftegmată ali Matilda Caragiu nu easti importantă pritu apoftegmili ișiși ama pritu arta ți li-amintă.

Aestă literatură gnomică ți u amu prezentată ma-ndzeană ari ună aopsi clasică. Clasică easti și forma limpidă ș-lapidară a poetălei, ama clasică easti și ipostaza di dhascală ți și-u aleapsi poeta. Clasicismulu easi tu padi ș-pritu antropocentrismulu di-tu aestă poezii. Tu prota thesi tu aestă poezii easti băgatu omulu. Tu minduita al Edgar Papu⁴, antropocentrismulu easti ună cu umanismulu. Idyiulu autoru dzăți ti antropocentrismu câ easti ună noțiuni ontică iara ti umanismu câ easti ună noțiuni morală. Clasicismulu la Matilda Caragiu easti ligat di doauăli noțiuni.

Și scrierea științifică ali poeti ari ună aopsi clasică si apoftegmată. Ti paradigmă, lu thimisescu aoa *Dodecalogul*. Aestu *Dodecalog* fu criticatu violentu di niscântă inși tamamu tră spiritulu a lui apoftegmatu. Ațelu Post-Scriptum⁵ la *Dodecalog* easti ună mostră di limpidzâmi și spiritulu clasicu. Demonstrarea tu Post-scriptum canda easti faptă di vârnul jurisconsultu romanu. S-nu agrășimu câ tu vecl'iu chiro jurisconsultăli și istoricil'i romași adra ună di nai ma bunili literaturi.

Țiva di ayalmă (statuă) antică ari și mastea a poetălei. Io duchii dinintea ali Matilda Caragiu Marioțeanu ună aură di clasicu și sacerdotalu. Canda aveamu dininti ună prifteasă di vecl'iu chiro.

Poezia Lirică

Amu zburâtă ti ipostaza sacerdotală, di prifteasă, a poetălei, nicuchiră pri sinduchili a lei ascumti. Ama aflămu și-ună altă ipostază a poetălei, cama uminească. Poeta nu mata easti nicuchiră pri mintimișil'i, easti ca tu ahurhita a filosofil'ei – apurisită di thama a lumil'ei. Tută filosofia ți i-armăni ali poetă easti ntribarea și-aestă si neacă tu cânticu:

Spuni-ni, Doamne, câtă iu-i Scăpitata?

Câtă cari parti a lumil'ei

și-a lunălei

va-ni tornu fața

tu-aumbră?

Ni-u doru di aumbra fără urmă.

Mi doari lușina

ți u portu

amănatu

tu mini-ni...

Spuni-ni, Doamne, câtă iu-i Scâpitatea?
Di câtă iu yini Elu, Soarili,
cându dipuni?
Ńi-u doru di-aumbra fărâ urmâ,
di oara ațea, unâ,
a-Nsirăril'ei
cându Vinita și Vgata
si-mpriună...

Oara a-Nsirăril'ei.

Ninti aveamu unu universu poeticu cama ncl'isu, tora elu s-discl'idi câtrâ thama a lumil'ei. Fărâ si-și cheară duchearea filosofică, tora poeta easti aplucusită di liricu.

„Iu-i gușa mea di lelicu?” – greaști poeta tu unâ altă poezie și-aestă 'ntribari lirică și-dramatică angreacă ma multu di ițido filosofie.

Tu *Adamlu și Eva*, universul poeticu diurnu s-tradzi tu cheari și s-curdhiseaști universulu poeticu nocturnu. Ma aestu lucru nu si-adarâ prota oară. Nu avea dzâsâ poeta tu *Oara a Nsirăril'ei*: „Ńi-u doru di-aumbra fărâ urmâ./Mi doari luńina/ți u portu/amânatu/tu mini-ni... ?”

Aestă oară a-nsirăril'ei easti ca oara a fântâniloru (oara ali creație) ti poetlu Ion Vinea, easti oara ti amintarea a liricului la Matilda Caragiu. Ti ciudie, liriclu nu si-amintâ pritu vărâ metaforâ. Nu vărâ metaforâ nâ ciudiseaști tu *Adamlu și Eva*, ama alchimia a zboarâlor.

Apărânda di la unâ sarică și unâ cânduși și simbolizeadzâ lumea și muri, poeta fândăxeaști unu universu posibilu. Sarica lae va s-dzâcâ bârbatlu, principiulu mascuru, iara cândușa albâ, mul'eara, principiulu theaminu. Doauâ simboluri ti unâ lumi moartâ si-alăxescu tu banâ. Cu unâ tehni alchimică și-cu harea-l'i, poeta u-nyiadzâ ațea thama a ahurhitil'ei.

Tu cadrulu zugrăpsitu di poetâ, suflitlu si-afî singuru cu thama a lumil'ei. Easti unâ lumi nidispiturată, elementară, și ninga nu acățâ buiaua. Avemu mași albulu și lailu (cari picturalu nu suntu hromi) și-unu chiro spindzuratu, indeterminatu. Unâ lumi a principiiloru elementari ca tu filosofia dinintea a Socratlui.

Unâ sarică lae
pi albulu di sfildișu
a chetriloru di unâ etâ
tu mardzinâ di-amari
unâ noapti...
Eara .... `nôarâ!
Unâ cânduși albâ
pi lailu di câtrani
a undiloru cutrimburati
tu mardzini di amari
unâ noapti...
Eara... `nôarâ!
Cânduși albâ
sarică laii

lailu cu albul
albu cu lailu
unu suffitu albu
unu suffitu singuru
tu mardzini di-amari
unâ noapti...
Eara `nâoarâ!
Adamlu și Eva.

Thama a lumil'ei nî-u dizvâleaști poeta și-altâ luyie. Tu *Adil'iu* poeta aduceaști thama a banâl'ei pritu epidermâ. Unu lucru ți lu andâmusimu ma araru. Ș-cându adarâ lyricâ senzitivâ, poeta nu și-u cheari ațea hari filosoficâ. Ma și aoați filosofia easti unâ a 'ntribaril'ei apultusitâ di lyricu. Aproapi himniți suntu poeziili *Venus, Cruți Maltezi și Căprili di Santorin*. Aoați lirica easti niamisticatâ. Easti unâ cântari a zboarâlor ti eali ișiși și-ti harea ți u vearsâ. Iuțido la poetâ s-duceaști câștiga ti zboarâ, ma tu aesti poemi poeta adarâ unu cultu ti zborlu ișiși. Unâ cimâ ti lirismul himnicu easti *Căprili di Santorin*:

Alavdâ-li, Cola, alavdâ-li
căprili di Santorin
Alinâ-ti, Cola, alinâ-ti
la căprili di Santorin
Analțâ-ti, Cola, analțâ-ti
cu căprili di Santorin
Aveagl'i-li, Cola, aveagl'i-li
căprili di Santorin
Alagâ-li, Cola, alagâ-li
căprili di Santorin
Agiundzi-li, Cola, agiundzi-li
căprili di Santorin
Adapâ-li, Cola, adapâ-li
căprili di Santorin
Adu-li, Cola, adu-li
căprili di Santorin
Xirulivad' adu-li
căprili di Santorin...

Zboarâli uflisiti di poetâ au unâ eufonie și-unâ mușuteață ahoryea: Venus, Milo, Cirene, Cnido, Malta, Santorin. Eali ișiși pot s-hibâ adhyivâsiti ca niscânti micropoemi.

Poeziili inediti*

Poeta u ari etimâ ti tipuseari unâ nîcâ carti di poemi: Néuri. Aestâ carti di poemi easti unâ sârbâtoari a zborlui. Easti canda unu himnu ti zborlu armânescu. Tu *Cântarea a Cântărilor*, zborlu si-adarâ sculpturalu, amintâ volumu, unâ banâ ma concretâ. Maca tu poezia *Venus* (di-tu volumlu *Di nuntru și-di nafoarâ*) poeta admirâ ayalma (statua) ți u veadi ca unâ plasâ

(fândăxeari) chitroasă „a mintil'ei agiună di mușuteață,” tu *Cântarea a Cântărilor* easti ea işiş sculptorului și fâvruseaști cu zboară ayalma ali Dhafni și u alinâ pi țerlu ali poezie. Videmu aoa unâ ipostază di demiurgu a poetălei. Tu *Cântarea a Cântărilor* poeta analță un himnu ti principiulu theaminu amintătoru di banâ și-ti mul'earea işiş, așa cum adară și-tu poezia *Venus*.

Unâ alavdâ u aduți poeta a mul'earil'ei și-tu poemlu *Mul'earea Prometeu*. Ma aoați alavda si-anguceaști, easti niheamâ ascumtâ tu unu limbagiu ma discursivu și ma filosoficu. *Cântarea a Cântărilor* easti unu poemu angricatu di metaforâ cum nu para aflămu tu opera ali poeti. Tu aestu poemu, materia canda si-apreasi di Eros. Dhafna easti unâ apologie lirică a banălei. Ma multu, Dhafna easti, canda, bana işiş:

Tini, Dhafnă
 și-lu priadusiși cu-añiurizma-ta
 și-cu budzâli-ț di afrandzi
 gionili di Pindu
 Tini, theaminâ,
 cu țâțâli-mproasti
 ca areapini di-auuâ
 cripati di coapti
 cu chipitili-muțchi di nélu
 tu oară fitatu
 cu fața ca aroidha
 disicatâ, sândzirândâ,
 cu narea traptâ
 di Afroditâ, dzeauâ,
 cu gușa di lelicu
 ca sturili di-Acropoli
 cu ocl'i di cadână
 Șuțânda-si sum dzeanâ
 Cu coapsâli cupâni
 Hârsiti di-ahândamea a pâlniloru
 Di gioni-armânu
 Cu pânticlu putiru
 Di yinu-añiurizmosu
 Cu peril'i spulbiraț
 Ca vârnâ cupie di căpri
 Spindzurati pi-aripidinâ
 Tini, mul'eari,
 Dhafnă,
 Di moscu adil'eari
 Tini, dhafneauă,
 Ți banâ fără tini
 Nu-ari!

Sculpturalu easti ș-poemlu *Fândazmă*. Un poemu superbu tu cari si-astal'i yislu cu unâ viziuni sculpturalâ thâmâthâryioasă. Aestâ *Fândazmă* ari unâ mușuteață ireală ma canda-i dealihea. Tu *Fândazmă* harea a poetâl'ei angreacă di carpo:

Tu mesea di-alunaru
ti Prufit-Ilia
câldura-ngl'iță :
earamu gol'i
dupâ câroarea
ți n-avea tuchitâ
tu oara ți tricu
Și-asudoarea di pi trupurili-a noastri
acățâ peaji
di gl'ețu
earamu ca di marmaru albu
ca sculpturili alu Michelangelo
ca țiva putiri-analti
umpluti cu lapti di caprâ
adusu di la stani

Și neaua ți câdea
- ca tu mesea di șcurtu –
lo di u tuchea
peaja di glețu
di pi trupurili-a noastri
Armasimu di dipu gol'i
mârmârusiț
Câ suflitili
avea fudzitâ
și-eali
di noi.

Aflămu aoa și-unâ minduiri handa. Dupâ treaca a noastră armâni unâ ayalmâ - și-aestâ ca unâ fândazmă.

Mirachea ti sculpturalu easti unâ altâ față a clasiclui. Arta sculpturalâ easti arta nai ma multu ligată di clasicu.

Nâpoi, poeta ari nostalgia a ligăturil'ei cu cozmulu. Ma aestâ nostalgie nu easti *ab originem* cum eara tu *Praguri*. Aoa poeta u ari sivdaea a andamusil'ei cu țerlu și cu cozmulu tu yinitoru cumu s-veadi și di-tu aestâ strofâ a poeziil'ei *Bisearica a mea*: „...Bisearica a mea-i țerlu,/ cu ațili a mintil'ei/spânticanda niorl'i/mi-alinu/ascapu di strañi/di oamiñi/di pulbiri/di iți s-tradzi pri-n padi.”

Multu mușată easti poezia *Tu es Petrus*. Poeta adarâ unâ călătorie Roma la straușl'i romañi, tâși tu eta a apostallui Chetru. Harea a poeziil'ei nu yini ahântu di isturisearea călătoriil'ei ți u feați ama di-tu stihurli di-tu epilogu:

S-fățea că earamu Roma
canda eara aseara
-doauâ nîl'i di-aîni di-atumțea-
și-canda eara tutu veara...
Tu cartea inedită *Néuri*, gnomiclă sâlbită, și-aclo iu lu-affămu easti canda unu cânticu ti treățirea
a omlui pritu lumi cum si-adarâ tu poezia *Nu-ari di doauâ ori moarti*. Universul poeticu di-tu
Néuri easti sumu semnulu al tempus/hronos/kairos:
Cum si-lu misuri **tempus/ hronos**?
Cum si-u fați aestâ
cându iți minutâ și treați
si-ngl'iti
ninti si-aducești că triclu?
Cu limbili a oarâl'ei?
și s-minâ
pimti di mâni nividzuti
- di iu si știu
că nu și-arâdi vârnă
di mini -?
Dzuuâ-i, sirinu-i,
noapti-i:
luna ari mandrâ –
„curuna di luînâ a lunâl'ei”
și ploae urseaști
(că țe nî-aducu aminti
tu oara aestâ
di Blaga:
„curuna di thamati a lumil'ei?”)
Cum-s-putearimu si știu
câtu țanu fandazmili a somnului?
Cându acață, cându trecu ?
Câtu țani fandazma
și „banâ” s-cl'eamâ?
Cu și metru s-misurâ aesti tuti?
Cu clépsidhra?
fura di apă
fura di-arinâ
fura di timpu/ chiro-**kairos**?
și u curâ arina
până cheari
și-iara, și-iara
s-toarnâ?
Altâ cruți pisti cruți

Pisti alti cruți.

tempus/hronos/kairos

curâ

și nu s-misură.

Clépsidra

Aestu poemu easti ca unu cânticu ti treățirea a noastră ș-ti thama ali existență. Nu easti mași unâ tihiseari livrescâ câ poeta lu thimiseaști marli poetu Blaga. S-nu agârșimu câ Blaga îngrâpsi ațelu ciclu di poemi *Tu marea treățiri*.

Tu aestâ di-tu soni carti, poeta nu mata ari certitudiâni, ari 'ntribări și easti angricatâ di thama a lumilei. Tu poemlu *Yiliili* poeta si-ntrebâ „Ți vedu mini?/Ațea ț-ni vedu ocl'i-ni?/cundreptulu... pari unâ/cu stângulu... canda altâ/Icâ ațea ț vedu mini/easti ț-ni da yiliili a meali/ i easti ațea ț vedu tu yislu a meu?”

Tu *Néuri* poeta ș-lu adară singură cadurlu (autoportretlu) moralu și metafizicu tutunâoarâ:

Escu ași cum-escu

Vahi... altâsoi

nuntru, tu mini-ni:

Mini-l'i voi oamiñil'i ț-lu voru averlu

oamiñi ț potu s-ti mutreascâ tu ocl'i

ț știu ț va s-dzâcâ tiñie

ț easti caplu plicatu dinintea a aușiloru

a ficiurițloru

a lândzițloru

a oarfâñiloru

ț știu si-u tindâ mâna a curi ari ananghi

Mini u voi fisea

li voi prâvdzâli – nu și-ațeali ț s-tragu! –

u voi iarba, lilicili

lu voi țerlu dișcl'isu

Mini voi s-li știu tuti, hiu curioasă

Voi si știu di iu acațâ

și iu s-curmâ dzuua, loclu, lumea, cozmulu,

Mini nu ma voi si știu di sinuri

di mileț

di xinitie

Câ mini voi isihie

și-armonie

cu mini isâ-ni

și-cu-alanțâ...

Mini voi

Tu aestu cadru chintesentialu duchimu dipu limpidu filosofia clirunumsitâ di poetâ di la straușl'i a l'ei cu cari si-alavdâ tu prologlu a *Dodecaloglu*.

Note bibliografice

1. Cartea își tru padi tu anlu 1994 la Editura Cartea românească.
2. Eseul si-află tu cartea *Repere in zigzag*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2001.
3. Avemu ma multi antologii iu suntu adunati epigrama:
  - *Curuna* al Meleagros di Gadara (120-160 ninti di eta a noastră).
  - tu apârnița a etălei a noastri avemu unâ altă *Curună* - antologia faptă di Philip di-tu Thessaloniki (Sârunâ), cari bână tu chirolu alu Caligula.
  - ma easti di-apoia *Antologia* al Diogenian di Heracleea cari bână tu chirolu a amirălu Hadrian.
  - tu chirolu alu Iustinian si-adră Bizanțu unâ *Antologie* faptă di Agathias di Myrina.
  - tu anlu 980 eta a noastră avemu *Antologia* al Constantin Cephalas cari adră unâ compilație di antologiile di ma ninti și adună 3700 epigrama; ma amânatu, Maximos Planudes (1260-1310) scoati tu padi unâ altă ediție cu 2400 epigrama. Tu 1601, eruditlu frâncu Saumaise lu află manuscriptlu alu Cephalas tu biblioteca a conților palatini di Heidelberg și-lu tipusi diapoia cu numa *Antologia Palatină*.
4. Edgar Papu, *Apolo sau ontologia clasicismului*, Editura Eminescu, București, 1985.
5. Aestu Post-Scriptum easti unâ turlie di apandisi ti critica și s-feați la *Dodecalog*.

COLOFON

Autorul lucrării	ALEXANDRU GICA
Titlul lucrării	CARTI DI VREARI TRÂ MATILDA
Editura la care a apărut	Editura SAMMARINA BUCURESTI, 2003
Variantă digitalizată de	Editura Predania/ CP 67, OP 13, București www.predania.ro tehnoredactor/ Remus Brihac concept grafic/ Atelieruldegrafica.ro

PREDANIA